

TATJANA STUPIN

Ekonomsko-birotehnička i trgovačka škola

Ulica Antuna Gustava Matoša 40, HR – 23000 Zadar

tstupinl@xnet.hr

RECEPCIJA I ISTINA PALJETKOVA PRVIJENCA "NEČASTIVI IZ RUŽE"

U tekstu je naglašeno značenje prve, ishodišne zbirke poezije Luka Paljetka *Nečastivi iz ruže* (Zagreb, 1968) te apostrofirana književna vizija Branimira Donata, autora predgovora koji je u Paljetkovu prvijencu ukazao na svojevrstan autorov oksimoron u kojemu je istodobno uočljiv lirski egzistencijalizam i postmodernizam te tradicionalni kontekst trubadurskoga diskursa. Uvidom i ponovnim iščitavanjem Paljetkovih pjesama iz zbirke *Nečastivi iz ruže* podcrtano je da je riječ o kapitalnoj knjizi suvremenoga hrvatskoga pjesništva koja je portretirala jednoga od danas vodećih hrvatskih književnika mediteranske i europske provenijencije. U zaključnome dijelu teksta prikazan je biografski segment kojim je Paljetak predstavljen ne samo kao znameniti dubrovački književnik i hrvatski akademik, već i iznimno značajan zadarski intelektualac i humanist.

KLJUČNE RIJEČI: *Branimir Donat, lirika, Luko Paljetak, Nečastivi iz ruže, Zadar*

PJESNIŠTVO – VJEČNA IGRA I ISKUSTVO ISTINE

Iščitavajući dragocjene stihove iz Paljetkova publiciranog poetskog prvijenca *Nečastivi iz ruže* (1968), istodobno stremimo imperativu smislenosti, egzistentnosti pjesništva kao takvoga u suvremeno, novotehnoško doba posvemašnje digitalizacije i marginalizacije lirike kao književnoga temelja, knjige kao kapitalnoga književničkog medija, čitanja kao fundamentalne čovjekove kognitivne sposobnosti postojanja u suvremenosti. Mnoštvo je upitnika i dvojbi, no istinom se naposljetku ne može manipulirati. Estetsko, refleksivno, religiozno, emotivno iskustvo hrvatskoga poeta i živućega klasika Luka Paljetka, rođenoga 1943. godine, podastrto u njegovoj raritetnoj, prvoj tiskanoj knjizi oksimoronskoga imena *Nečastivi iz ruže* svjedoči o svojevrstnom autorovu buđenju iz oniričkoga sna, upućujući na istinu i bitak čovjekov. Već prvom pjesmom "Rasap mene" u prvoj objelodanjenoj knjizi Paljetak beskompromisno prikazuje vlastito, autentično pjesničko iskustvo kojim transcendencijski traga za premošćivanjem refleksivnog, religioznog, umjetničkog, književničkog, stvarajući pri tom kolopletnu igru riječi, aluzija, stilskoizražajnih sredstava. I tada mladom poetu Paljetku bilo je jasno da se književnost dovršava u iščitavanju, a tim se procesom ponovnoga dozivanja događaja zaokružuje književno djelo koje istodobno estetičnošću, iznimnom ljepotom stihova doziva i neki drugi

i drukčiji, mogući svijet. Paljetak je osebujan hrvatski književnik, a njegova je umjetnost riječi utemeljena na ontološkoj igri. Igrajući se riječima, stihovima, poezijom, umjetnošću kao takvom, Paljetak predmnijeva da je u umjetnosti u igri – istina i ta ga spoznaja obuzima i potiče na nove stvaralačke kreacije. Paljetak se susreće s umjetnošću, ontološki igran u igri života i istine, pri tom nižući susrete s poezijom i umjetnošću, susreće se i sa samim sobom. Za njega je vrtuljak više od ovozemaljskoga vrtuljka života čovjekova, a njegova je muzička kutija nadvremena. Njegove pjesme, primjerice "Vrtuljak", "Muzička kutija", "Uputa kako se gradi kula od karata", nadvladavaju život pojedinca i njegovu povijesnost, prikazujući poetske platforme s motrišta cjelokupnoga čovječanstva, no brižno čuvajući istinu izvan vremena i prostora, ukazujući na umjetničke apsolute. Paljetkova je lirika osebujno iskustvo istine i samospoznaje. Superiorno svjestan vlastite književničke ingenioznosti autor se igra istinom u pjesništvu znajući da tek razumjevši sebe, može razumjeti i drugoga. Njegova je poezija provokativno dijaloška, a autor ima začudnu sposobnost transfiguriranja uokvirenih stihova u autohtone mikrosvjetove tekstova koji progovaraju vlastitom istinom. Možda i zbog toga neke njegove pjesme iz prvijenca *Nečastivi iz ruže*, kao što su "Balada o vjernoj gospi", "Proljeće u samostanu", "Smrt princa karnevala", "Romansa o staroj dami o duhu njenog djeda o vitezu i o još nekim stvarima", neprijeporno otkrivaju temeljne istine o čovjeku koji treba znati da nije gospodar svoga vremena. No u poeziji, usprkos ograničenosti konačnosti čovjekove, nadaje se i njegova beskonačnost. Paljetkova je poezija već u prvoj, ishodišnoj zbirci *Nečastivi iz ruže* hermeneutički projektirala niz dragocjenih postulata, podarivši nam živu liriku otvorenu za iskustva onostranosti vlastitih granica. Njegovo autentično umjetničko iskustvo artikuliralo je književnu poetsku kreaciju najviših dometa. Hrvatska književnost s lirskim portretom Luka Paljetka u 20. i 21. stoljeću estetski je i ontološki implementirana te usmjerena ka ključnoj ulozi umjetnosti iz koje se uvijek ponovno može naučiti i spoznati istinu. A istinom se ne može gospodariti. Poezija Luka Paljetka potiče nas u tom pravcu promjene i spoznaje.

PJESNIK ČAROLIJA I DOBROTE

Prva, ishodišna zbirka poezije Luka Paljetka naslovljena je *Nečastivi iz ruže*. Ova raritetna antologija suvremenoga hrvatskoga pjesništva, objavljena u Zagrebu 1968. godine, na neoznačenoj lijevoj stranici sadrži zanimljiv podatak koji nas sitnim grafemima upozorava da je za tiskanje knjige zaslužan Akademijin Izdavački zavod¹. Taj znakoviti podatak podcrtava bitnost naizgled skromno ukoričene lirske zbirke u onodobnom hrvatskom književnom i kulturološkom kontekstu. Na unutarnjim marginama prednje korice, u grafičkoj maniri otisnutoga žiga, nailazimo na kontekstualna objašnjenja uzroka tiskanja zbirke, a što su, među ostalim i vrijedne književnopovijesne sastavnice koje nas usmjeravaju na autentično izvorište književnoga stvaralaštva ingenioznoga Luka Paljetka. Taj do tada nedovoljno

¹ Na neoznačenoj stranici Paljetkova poetskoga prvijenca "Nečastivi iz ruže", odnosno na šestoj stranici, ako se rukovodimo time da sedmom stranicom započinje predgovor Branimira Donata naslovljen "Pjesnik čarolija i dobrote", uočavamo sitno ispisan podatak o tisku knjige: "Tisak Izdavački zavod Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti – Zagreb, Gundulićeva 24".

afirmiran, gotovo anonimn, mladi laureat prepoznat je kao iznimno originalan hrvatski pjesnik na onodobnom prestižnom natječaju lirskoga stvaralaštva² te je zaslužio tiskanje vlastite knjige, danas neprijeporno antologije suvremene hrvatske poezije, naslovljene *Nečastivi iz ruže*. Uz Luka Paljetka identičnu prestižnu nagradu tiskanja pjesničkoga prvijenca zaslužio je i Zvonko Maković³, a iz marginalno priloženoga teksta, složenoga u stupac, saznajemo tko su onodobni intelektualci koji su prepoznali Paljetkov književni talent usmjerivši ga bezrezervno na tiskanje knjige pjesama. Branimir Donat, ujedno i autor predgovora Paljetkova poetskoga prvijenca, bio je jedan od članova žirija uz Matu Ganzu i Bruna Popovića, koji su utrli književnostvaralački put Luku Paljetku, jednom od najznačajnijih suvremenih hrvatskih pjesnika mediteranske i europske provenijencije.⁴

U proslavu *Nečastivoga iz ruže*, naslovljenom "Pjesnik čarolija i dobrote" iščitavamo minuciozno portretiranje tada gotovo nepoznatoga mladog poeta Paljetka i studioznu analizu njegovih stihova koje Branimir Donat raščlanjuje od denotativnih do konotativnih oksimorona, diveći se istodobno Paljetkovim ambivalentnim doskočicama, ali i njegovu elegičnom, mističnom, profanom, ekstatičnom lirskom diskursu (Donat 1968: 7–8). Petrificirano istinito svjedoče Donatove značajke eksplikacije o Paljetkovu pjesništvu, a spomenuti predgovor zaključuju riječi o Paljetku kao pjesniku "modernog osjećanja i doživljavanja ljudskog postojanja" (Donat 1968: 8), čime se ukazuje na autorov lirski egzistencijalizam, suvremenost i postmodernost, usprkos pjesnikovoj neraskidivoj sponi s tradicionalnim kontekstom, od vezanoga stiha, trubadurskoga eha do renesansne zanesenosti nekom usamljenom uzvišenom damom. Donat uspoređuje Paljetka i Slamniga, prepoznajući u njihovim poetikama stihovanu anegdodu, pri čemu je osobita Paljetkova misaona parafraza, metafizički i metaforički razobličujući lice i naličje istine o čovjeku temporalno zarobljenom između trenutka povijesti i bljeska vječnosti. Paljetkovi su stihovi, upravo u toj prvoj zbirci, metonomijski komparirani sa simbolom izvrnute rukavice koja ukazuje na čovjekovo mjesto u svijetu i povijesti: "Poput Ivana Slamniga autor knjige 'Nečastivi iz ruže' voli se pozabaviti stihovanom anegdotom jer ona mu omogućuje da neku tradicionalnu i prihvaćenu misaonu ili egzistencijalnu strukturu i situaciju izvrne poput rukavice i tada umjesto npr. lijeve rukavice dobivamo njeno desno naličje." (Donat 1968: 8). Branimir Donat u pjesništvu mladoga Luka

² U konciznom tekstu, na unutarnjim koricama Paljetkove prve zbirke stihova *Nečastivi iz ruže*, naslovljenom "Biblioteka mladih" istaknuto je značenje i kontinuitet onodobnog "nedavno održanog međurepubličkog Natječaja mladih pjesnika u Zagrebu" iz kojega je razvidno da je Luko Paljetak zasjenio mlade pjesnike na tadašnjoj državnoj natjecateljskoj platformi.

³ U nepotpisanom tekstu na marginama unutarnje prednje korice knjige *Nečastivi iz ruže* pojašnjeno je, među ostalim, da je Centar za humanističko obrazovanje Narodnoga sveučilišta grada Zagreba pokrenuo zbirku pjesama mladih pisaca Zvonka Makovića i Luka Paljetka Biblioteku za mlade pisce da bi popunio prazninu u izdavačkoj djelatnosti koja pogađa mlade, nedovoljno afirmirane književnike. U istom tekstu saznajemo da se 1967. godine raspisao Natječaj mladih pjesnika u Zagrebu "koji je brižljivom selektivnošću pružio mogućnost mladim talentima, onima koji još nisu imali samostalne knjige".

⁴ Uz socrealistički, gotovo parolaški diskurs s konca šezdesetih godina koji se iščitava u navedenom informativnom zapisu o Biblioteci mladih i njezinim ambicioznim intencijama o nagrađivanju mladih književnih talenata, nailazimo na hvalevrijedne onodobne napore izdvojenih intelektualaca što je razvidno i iz ovoga fragmenta: "Žiri natječaja u sastavu: Branimir Donat, Mate Ganza i Bruno Popović na sastanku 25. ožujka 1967. godine proglasio je Zvonka Makovića i Luka Paljetka pobjednicima Natječaja i predložilo da im se objave samostalne knjige pjesama..."

Paljetka podcrtava realan položaj čovjeka u svijetu koji diskursom poetske igre nadvladava utopističke tlapnje stoga nije neobično što Paljetkove pjesme pobuđuju u vrsnom esejistu Donatu začudnu ideju o modernom svetcu, bratu svetoga Frane koji ima moć komunikacije s onostranim kao i s prirodom. Donat pri tom označuje Paljetka kao pjesnika čudotvorca "koji se raduje čarolijama no istovremeno ne krije svoje sumnje u njihovu narav." (Donat 1968: 8).

Branimir Donat dakle u dragocjenu pogovoru knjige *Nečastivi iz ruže* podcrtava Paljetkov lirski diskurs i povezuje ga s duhovnom ostavštinom svetoga Frane, inkarnacijom dobroga i skromnoga čovjeka i svetca koji razgovara s pticama i cvijećem dobrohotno putujući svoj ovozemaljski život. Već u drugoj pjesmi naslovljenoj "List iz Svete knjige" zanimljiva je autorova inspirativnost psalamskim diskursom te njegova inicijacijska utemeljenost na religioznom, ali i književnom kapitalnom kulturološkom i umjetničkom nasljeđu baštinjenom iz Biblije. Motiv ptice osebujan je i metafizički involviran u biblijskom psalamskom diskursu, a Paljetak je iskonski i intuitivno sljubljen s njim. U tom je kontekstu zanimljiv Psalam 124 (123) imena "Jahve, spasitelj Izraelov":

"Duša je naša poput ptice umakla
iz zamke lovaca..." (Biblija 1987: 571).

"Bibliju ptice znaju i kazuju je svijetu
naivno cvijeće gleda veliku šetnju neba
a uho stare zemlje vlastitu sluša muku
izjutra šume opet pletenicu opletu
sipaju ptice sjeme iz otvorenih ruku
vrtoglavica sunca za međom vlati vreba" (Paljetak 1968: 13).

Mistično, svetački introspektivno pjesnički subjekt promišlja o metafori zelenih polja na kojima se bilje ženi dok je u toj personificiranoj idili čovjek potpuno nepoželjan jer narušava prirodnu ravnotežu. Motiv cvijeta, a osobito ruže sveprisutan je u cjelokupnoj zbirci, a o tomu osobito svjedoči znakovit naslov – *Nečastivi iz ruže*.

U ishodišnoj zbirci stihova *Nečastivi iz ruže* mladi laureat Paljetak predstavio se fantazijskim lirskim diskursom koji istodobno i antitetički iščitavan podastire ontološke istine tako realistično, transfigurirano, uvodeći recipijenta u paralelni, metamorfozirani svijet stvarnosti, fikcije i nade. Posljednja rečenica Donatova proslova u Paljetkovu poetskom prvijencu anticipacijski je znakovita te analitički podcrtava cjelokupnu sintezu pjesnikova književnog genija te iako napisana u predvečerje drugoga milenija, transcencijski je duboko inkorporirana u treći, aktualni milenij, razotkrivajući hrvatskoga klasika Luka Paljetka kao umjetničku, stvaralačku izvanserijsku meteorsku pojavnost u kontekstu hrvatske i europske književnosti, teatra, umjetnosti. U mladom anonimusu, pjesniku Paljetku i njegovoj lirici te 1968. godine elokventni esejist Branimir Donat prepoznaje svijet čuda, metamorfoza i vječne nade: "Paljetak je pjesnik modernog osjećanja i doživljavanja ljudskog postojanja, njegova je inspiracija čas elegična, čas ironična ali uvijek fantazijski djelotvorna da i nas uvodi u taj svijet lirskih metamorfoza nudeći nam svoja čuda kao vječno živi eliksir nade." (Donat 1968: 8).

ZBIRKA NEČASTIVI IZ RUŽE – REMEK-DJELO HRVATSKOGA PJSNIŠTVA

Koncem šezdesetih godina prošloga stoljeća nagrađena, a danas pomalo marginalizirana zbirka Paljetkovih stihova *Nečastivi iz ruže* podijeljena je u tri stilsko-tematska dijela naslovljena: "Boravak u nama", "Romansa o staroj dami" i Monolog pretposljednje ruže". U knjizi je publicirana trideset i jedna pjesma, s time da je posljednja pod naslovom "Tercine II", a koja se sastoji od dvije numerički odvojene pjesme, pribrojana kao jedna pjesma. Na šezdeset označenih stranica ove skromno opremljene i meko ukoričene knjige pohranjen je dragocjen i autentičan lirski fragment u kontekstu novije hrvatske književnosti, osebujan diskurs stihovane, strofične poezije uokvirene izvrsnim esejističkim tekstom književnika i kritičara Branimira Donata. Znakovito je da Donatov esej naslovljen "Pjesnik čarolija i dobrote" nadilazi Paljetkov lirski diskurs te se pretače na kontekst suvremenoga hrvatskoga pjesništva od konca šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća do danas. Donat izravno uočava nedostatke onodobnoga suvremenog hrvatskoga pjesničkog stvaralaštva koje postupno gubi umjetničko-stvaralačke značajke lirike kao književnoga roda usustavljenoga na imaginaciji, pjevanju, ekstatičnoj verbalnoj ornamentici. Donat predmnijeva da je u suvremenoj hrvatskoj poeziji sve manje poetičnoga, u lirici lirske, a sve više realnoga analitičkog diskursa, samodostatnih grafema i superiorne metodičnosti: "Najveći dio suvremenoga hrvatskog pjesništva, pa tako i ovog našeg hrvatskog zaokupljen je analitikom postojanja. Priznanje postojanja svijeta fenomena traži od pjesnika sposobnosti bitnoga sažimanja. Zato u pjesništvu ima sve manje pjevanja, sve manje ekstaze, a sve više prodrone analitike koja od stvari i pojava bilježi samo bitne konture." (Donat 1968: 7).

Branimir Donat postupno, gradacijski smireno predstavlja mladoga Paljetka hrvatskoj književnoj javnosti koncem šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća, kritički i znalački uranjajući u kontekst onodobnoga suvremenog hrvatskog pjesništva: "Taj svijet je imaginacijski reduciran, no ne i osiromašen, jer je poeziju odijelio jednom za uvijek od retorike. Riječi znače samo u toliko u koliko imaju zlatnu podlogu u realizmu, u realijama i egzistencijalijama riječi više nemaju funkciju ornamenta, šta više one uopće nisu funkcije već izraz samih pitanja u njihovom bitnom obliku." (Donat 1968: 7).

Donat eksplicitno pojašnjava dihotomiju između novih nadripjesnika i malobrojnih liričara koji posjeduju imaginaciju istražujući pritom fenomen poezije kao takve te svrstavajući Luka Paljetka u grupu odabranih pjesnika s iskonskim darom pjevanja, komparirajući njegov književni portret s Heineom, ali i pjesničkim "konstrukturom" Slammingom. "Pred nama je jedan pjesnik koji kao da ne zna za tu krizu imaginiranja. Luko Paljetak, jedan je od rijetkih i utoliko dragocjenih pjesnika u suvremenom hrvatskom pjesništvu koji je djelomice ostao vjeran onom iskonskom romantičkom povjerenju u snove. Međutim, kada smo rekli romantički, onda odmah valja upozoriti da Paljetak pripada među one romantičare koji nisu u svim prilikama ostali vjerni magiji oraculuma, on je poput Heinea, poput pjesnika tzv. lakog stiha, poput Ivana Slamniga postao i konstruktor malih ironičnih čuda, čuda koja mu služe upravo zato da degradira ekstatičnost u parodiju sebe sama." (Donat 1968: 7–8).

Branimir Donat Paljetka prepoznaje kao rijetko talentiranoga suvremenog hrvatskog pisca te svojevrsnoga dizajnera lirskoga novog svijeta, problematizirajući istodobno pragmatično i kritički te intuitivno imaginacijski fenomen lirskoga stvaralaštva kao takvoga, predmnijevajući pesimistično da je sve manje iskonskih poeta, možebitno anticipirajući da će ih biti sve manje u alijeniranoj budućnosti. I u tom je metafizičkom, ontološkom kontekstu pokušaja spoznaje poezije kao takve značenje suvremenoga hrvatskog pjesnika Luka Paljetka osebujno, raritetno i iznimno jer, njega kao mladoga, nedostatno afirmiranog pjesnika, Donat neprijeporno svrstava među rijetke odabranike i posjednike skrivene tajne književnoga stvaralaštva. "Odjeljujući bitno od nebitnog, reducirajući tradicionalno pjevanje vrlo često na već konvencionalno istraživanje poezija je vrlo često svedena na oštre, grafički jasne, ali isto tako i racionalizirane opise. Ti novi pjesnici posjeduju ne samo moć da se približe bitnom, oni vrlo često toga nisu svjesni, no isto tako nisu svjesni ni činjenice da posjeduju metodu, da to približavanje pitanjima postojanja bude što egzaktnije. Sve su malobrojniji pjesnici koji posjeduju iskonski dar pjevanja. Sve je skriveniji onaj tajni plamen imaginiranja nepostojećeg, sve su rjeđi pjesnici koji umiju od riječi stvarati nove svjetove." (Donat 1968: 7).

Paljetkova prva objavljena knjiga, zbirka stihova intrigantna metaforična, antitetična naslova *Nečastivi iz ruže*, unatoč kasnijoj nedostatnoj recepciji koja je razvidna do dana današnjeg, po svojim je umjetničkim dosezima remek djelo suvremene hrvatske lirike u kontekstu novije hrvatske književnosti koncem šezdesetih godina dvadesetoga stoljeća. Antologijska zbirka najavila je hrvatskoga književnog genija Luka Paljetka i njegovu bitno drukčiju i autentičnu liriku uokvirenu raritetnim esejom Branimira Donata. Donatove sintagme o Paljetkovu pjesničkom prvijencu daleko su od svakoga anakronizma jer, iako napisane prije gotovo pola stoljeća, zrcale istinu, ne samo o autorovu lirskom diskursu, već i o fenomenu poetskoga stvaralaštva uopće. Donat je prije više od četiri desetljeća bio svjestan toga da je pjesništvo bez imaginacije, povjerenja u snove, čarolije stvaranja novih svjetova osuđeno na postupno nestajanje.

ISTINA PRVE PJESME "RASAP MENE"

Iščitavajući Paljetkove lirske mirkosvjetove pohranjene u njegovu prvijencu *Nečastivi iz ruže*, autora ipak više prepoznamo kao inkarniranog, postrenesansnog, hedonističkog, inteligentnog, okretnog, zaigranog zanesenjaka u zvukove serenada, romansa s damama, zaljubljenika u balade o gospođama koji upućuje na gradnju kula od karata, veseli se i tuguje u vrtlozima karnevala prepuštajući se istodobno vatri ekstaze i posljednjem zvonu tijela.

Pjesma kojom otpočinje ova antologijska zbirka poezije unutar lirske cjeline naslovljene "Boravak u nama" znakovita je imena i glasi: "Rasap mene". Već u toj prvoj pjesmi Paljetkova prvijenca *Nečastivi iz ruže* uranjamo u fascinante, virtuosne pjesnikove paronomazije koje nam u perpetuiranim zaigranostima riječima, slijedeći istodobno njihovu zvučnost i smislenost, otkrivaju autentične književne svjetove konkretnoga lirskog diskursa hrvatskoga ingenioznog poete. Perifrastično i superiorno patetično, ne libeći se krajnje približiti kićenju retoričnosti stila najboljih baroknih i klasicističkih majstora stiha, Paljetak je istodobno

oksimoronski izrazito moderan pjesnik, gradacijski dinamičan, filmično paroksičan, doveden do najvećega stupnja emocija i strasti. U ispovjednoj, gotovo programskoj pjesmi "Rasap mene" autor ciljano kontrastira dvije znakovite riječi ili više njih, a antitetičnost mu se znalački naslanja na izraženu hiperbolizaciju diskursa. Intenzitet Paljetkova preuveličavanja u stihovima potvrđuje afektaciju lucidnoga poete koji ne krije vlastitu uzbuđenost dok prodire u čudesne umjetničke književne horizonte. Stihovani paradoksi Luka Paljetka, ekstatično zanesena, a istodobno stamena pjesnika misli, tek se na prvi pogled doimlju proturječnima, no u sebi kriju istinsku i egzaktnu kognitivnu logiku.

Stilistička analiza Paljetkove izvorske, prvotne pjesme "Rasap mene" determinira autora kao vrsna versifikatora koji znalački i ritmički koristi anaforu preobražavajući je u samodostatan polisindeton, djetinje eksplicirane sintagme: "I dogodi". Paljetak se avangardno opire interpunkcijskim sponama, eliminirajući razgodke, no šest nejednakih strofa, od koji su prva i posljednja impozantni deseterostisi, prikazuju ovu lirsku umjetničku minijaturu uokvirenu autoritativnim psalamskim diskursom. I kao što su psalmi ispjevani od različita broja stihova te nalikuju osebujnoj ritmiziranoj prozi u kojoj se dijelovi ponavljaju i međusobno isprepliću te smisleno nadograđuju, tako je i Paljetkov poetski rasap njegova "jastva", na lirično determinirani ontološki način u suglasju s Davidovim psalmičnim ritmovima iz kojih odjekuje religiozan zanos i vjersko divljenje Stvoritelju, a i veličanje životne radosti i svemoći prirode. Ta prva Paljetkova pjesma u *Nečastivom iz ruže* nezaustavljiv je stilsko-izražajan vrtlog birane personificiranosti, a osobito su znakovita oslikavanja biljnoga svijeta koji poprma sposobnosti i reakcije punokrvna, u život zanesena čovjeka.

No, taj isti lirski subjekt u istom trenutku ekstatičnoga ushita multiplicirano i mistično te iznenadno egzistira s mnoštvom tijela, a njegove su asimetrične transformacije pikasovski izazovne, pri čemu je autor ciljano apostrofirao sintagmu "dva tri srca" (Paljetak 1968: 11), odnosno inverziju naglašenoga skupa riječi "srca dvatri". Mističnom, onostranom transfiguracijom, prikazan je metafizički rasap individualca koji levitira iznad vlastitoga tijela promatrajući ga s nekih drugih, astralnih visina, komunicirajući pritom s pojedinim svojim tjelesnim organima, primjerice uhom, metonimijski i personifisirano prenoseći na njih humanoidne osobine. Služeći se i sinegdohom, Paljetak je u pjesmi "Rasap mene", zamjenjujući pojmove na osnovi uzajamne zavisnosti i logične veze, stvorio i sinestezijski snažnu poetsku fresku koja pršti eksplicitnim vizualnim porukama i ekspresivnim bojama, od crvene pohranjene u krvavoj rani do žute koja leluja u klasju. U uvodnoj pjesmi Paljetkove prve tiskane zbirke stvarnost i fikcija korespondiraju na začudno kreativnoj ravni, tako da se ni malo ne čudimo pjesnikovoj autodeskripciji koja bi se mogla, prikazujući metamorfoze čovjeka s više glava, ruku i srca, poistovjetiti s možebitnim kloniranim monstroom s grješkom. Paljetak je avangardan u toj svojoj, danas nedovoljno recepcijski valoriziranoj pjesmi, pa i kada ekspresionistički inkorporira lekseme kao što su vrisak, krv, sunce, sjekira, zvijezda, on se lucidno poigrava lirskim diskursom tragajući istodobno za novim poetskim izazovima izričaja. Tematski je Paljetkovu prvu pjesmu u ovoj zbirci nezahvalno kategorizirati jer ona izmiče ostrim lirskim podjelama, no riječ je o snažnoj refleksivnoj pjesmi s izraženim subjektivnim doživljajem svijeta u okviru kojega dominira emocionalan odnos

prema bitnoj ideji koja zaokuplja autora. Bizarna, apsurdna ideja rasapa individue nije istoznačna s njezinim raspadanjem jer transformacija subjekta u ovom je smislu usmjerena na složena sinusoidna razmišljanja od jednostavnih optimističkih autoanaliza do najdubljih, egzistencijalističkih, ontoloških promišljanja o smislu čovjeka, života i svemira.

"I dogodi se tako da imam srca dvatri
da imam glavu manje i neku ruku više
da mi je ptica bliska pa da joj kažem zjeno
da iskopam joj škrapu u sebi i da njeno
ime od srca kidam i da joj vratim krilo
(da šapćem joj o suncu i o dobroti kiše)
da njivi kažem glavo i da joj kažem nogo
da raste krv u krvi i pjeva noć u vatri
i dogodi se tako da bilo me je mnogo
i dogodi se tako da malo me je bilo" (Paljetak 1968: 12).

Paljetak je u pjesmi "Rasap mene" razastro golemu erudiciju i interes za širok spektar ljudske znanosti i znanja kao takvog koje zadire i u zamagljene mistične sfere ezoterije, parapsihologije. Poet svoje refleksije u tom kontekstu obrazlaže personificiranjem noge koja autonomno sama za sebe egzistira ili uha koje individualno traga za pticama pjevicama, a istodobno jasno podcrtava da mu se dogodilo čudo jer iznenadno ima više tijela, da bi u nekom drugom, začudnom trenutku odjednom nestao.

Paljetkova misaona pjesma "Rasap mene", osim temeljne, slojevite ontološke refleksivnosti subjektivna doživljava svijeta, mogla bi se interpretacijski inkorporirati i u kontekst ljubavne lirske pjesme koju ponajprije pokreće eruptivno snažan osjećaj prema voljenoj osobi. Promatrana iz toga ključa, pjesma "Rasap mene" nadaje se mnogo logičnijom, unatoč svoj paradoksalnosti koju suvereno ispjevava jer upravo je ljubav ona centripetalna emocija koja dovodi do kvantitativna i kvalitativna rasapa i metamorfoze subjekta koji gubi osnovne obrise i značajke homo sapiensa. U pjesmi "Rasap mene" ljubav je varijabilno prikazana, no dominira puteno, tjelesno, senzualno nad spiritualnim. Strast, požuda, krv pa i nož uokviruju kontroverzan ljubavnički odnos opsesivna traganja za ženom – jednom, ali i sjevremenom.

"I dogodi se tako da neke ruke hoću
od mojih mnogo mekše i neku bjelju kožu
i ružu ljepše krvi što dvije dojke nosi
da oduži se vatri za vatru tijelom novim
pa pridruži se tada po istom čudu k voću
i dogodi se tako da cvijet od mene prosi
poneku moju glavu da izbjegne sam nožu" (Paljetak 1968: 11).

Pjesma "Rasap mene" uz izražene tematske kontekste refleksivnosti i senzualnosti, istodobno je i snažna pejzažna lirska freska u kojoj je razvidna paralelna povezanost

pjesnikova raspoloženja i pitoresknoga prirodnog okvira. Pjesnički subjekt i misterij prirode u potpunosti se prožimaju, no personificirani Paljetkov pejzaž ima ontološko značenje i upućuje na temeljne istine, zablude i tajne čovjeka pred prirodom koji tek ditirampski sljubljen s moćnom Naturom nazire put k ozbiljenju vlastite Fortune. "Rasap mene" mogao bi se u tom kontekstu interpretirati i kao osebujan ditiramb kojim je dionizijski opjevana hedonistička ushićenost životom i njegovim bujnim, strastvenim izražavanjima sreće i nezaustavljiva postojanja koje se na bezbroj iznenađujućih načina – događa. U samoj se pjesmi glagol *dogoditi*, *dogodio se* pojavljuje dvanaest puta, a osim vrtložne dinamike koju izaziva ponavljanje izričaja *i dogodi*, znakovit je i statičan kontekst živopisno prikazane prirode koja se također događa u simbiozi s pjesnikovim subjektom koji uživa u njezinoj ljepoti i snazi.

"I dogodi se tako da trebaju mu prsti
Da trebaju mi usne i da mi cvijeće treba" (Paljetak 1968: 11)
"I dogodi se tako da dođe k meni grana
pa da mi traži jeku i da mi uho traži
a pjevica mi neka oduzme čudo glasa
i dogodi se tako da ima me u raži
pa porezano stablo – ono je moja rana
one su moje ruke što klasaju iz klasa" (Paljetak 1968: 11).

ZADARSKI FRAGMENTI U PALJETKOVU POETSKOM GENIJU

Na marginama stražnje korice Paljetkova pjesničkog prvijenca naslovljenoga *Nečastivi iz ruže*⁵ lapidarno su navedeni biografski podatci o autoru, odnosno svega četiri jednostavne rečenice. Posljednja od njih glasi: "Sada živi u Zadru, gdje studira slavistiku." (Paljetak 1968: 65). Paralelizam Paljetka i zadarskoga poetskog konteksta zorno se zrcali i u toj prvoj njegovoj tanko ukoričenoj knjizi poezije. U godini književnoga objelodanjanja *Nečastivog iz ruže* autor je pune četiri godine u Zadru studirao hrvatski jezik s književnošću te anglistiku.

Mladi zadarski profesor Paljetak iste je 1968. godine dobio prestižnu nagradu iz Fonda A. B. Šimić za ovu iznimno dragocjenu knjigu hrvatskoga suvremenog pjesništva, a i danas kao akademik, živući klasik često pojašnjava da mu je upravo to priznanje najdraže.

Luko Paljetak hrvatski je akademik, također, uz Umberta Ecce i prvi stranac koji je 2011. godine postao članom Akademije ruske književnosti. Paljetak je doktor znanosti, a doktorat je obranio na Filozofskome fakultetu u Zagrebu 1992. godine i to temom o književnom djelu Ante Cettinea. Autorom je imponantna broja zbirki poezije za djecu i odrasle, sastavljač antologija, prevoditelj s engleskoga,

⁵ Paljetkov pjesnički prvijenac *Nečastivi iz ruže* objavljen je u okviru Biblioteke mladih, urednik koje je Boris Lukšić. Navedenu knjigu potpisuju dva izdavača: Izdavačko poduzeće "Naprijed" i Narodno sveučilište grada Zagreba – Centar za humanističko obrazovanje. Stanislav Škunca potpisao je za izdavača, a urednik je cjelokupne knjige Branimir Donat. Zagreb je naveden kao mjesto izdanja, a 1968. godina kao godina izdanja.

francuskoga i slovenskog jezika, dramski pisac, kazališni redatelj, lutkar, esejist, likovni kritičar, laureat prestižnih književnih nagrada, odličja, priznanja. Paljetak je neprijeporno hrvatski književni fenomen od konca šezdesetih godina 20. stoljeća do danas. Iako rođeni Dubrovčanin, Paljetak se, danas je to u potpunosti jasno, kao književni klasik generirao, etablirao, profilirao i portretirao upravo u Zadru, gradu u kojemu je stekao akademsku naobrazbu i koji ga je pjesnički označio, znanstveno pokrenuo, teatarski probudio, urbano dalmatinski determinirao. Ovaj Dubrovčanin ratne generacije, rođen 1943. godine, imao je dvadeset i jednu godinu kada je došao u Zadar, odnosno upisao studij hrvatskoga jezika i književnosti te engleskoga jezika i književnosti na zadarskome Filozofskom fakultetu. Znakovito je da je razbarušeni, mladi Paljetak napustio rodni Dubrovnik u kojemu je završio petogodišnju Učiteljsku školu i dva semestra Pedagoške akademije te odabrao prestižno hrvatsko humanističko rasadište u srcu Dalmacije – Filozofski fakultet u Zadru. Bilo je to 1964. godine. Kao vrstan student, Paljetak završava dvopredmetni zahtjevni studij u roku, odnosno diplomirao je u Zadru 1968. godine te je postao profesor hrvatskoga i engleskoga jezika. Kao mladi profesor, koji je imao svijet na dlanu, odlučio je potražiti kruh nasušni u Kazalištu lutaka Zadar u kojemu je četiri godine radio kao dramaturg i redatelj. Bilo je to od 1969. do 1973. godine. Paljetkov književni genij zrcalio se na rasklimanim zadarskim daskama koje su život značile, a misterij lutke postao je jedna od pjesnikovih zagonetnih opsesija.

Kao tridesetogodišnjak, godine 1973. Paljetak se zapošljava kao asistent na Katedri za noviju hrvatsku književnost i na Katedri za svjetsku književnost. Paljetak je već etabliran pjesnik, superioran tridesetogodišnjak kojemu je književnost u potpunosti životni izazov i poziv. Te iste 1973. godine objavljena mu je kulturna zbirka za djecu *Miševi i mačke naglavačke* kao i zbirka poezije *Ljubičaste kiše*. Paljetak je već bio poznat kao sastavljač antologije *Panorama novije kanadske poezije* (1972), a u međuvremenu su bila izvedena i četiri njegova dramska djela. Mladi asistent na zadarskoj Katedri za noviju hrvatsku književnost bio je već i ovjenčan Nagradom Fonda A. B. Šimić i to za pjesnički prvijenac *Nečastivi iz ruže* (1968). Treba li uopće dvojiti u istinu da je na zadarskome Filozofskom fakultetu radio karizmatičan i superioran pjesnik, perspektivan znanstvenik, dramski redatelj, energičan polemičar o kojemu se raspravljalo na nezaboravnim seminarima koje je vodio u okviru kolegija iz novije hrvatske književnosti? Paljetak je na zadarskome Filozofskom fakultetu entuzijastično radio pet godina, a u to je vrijeme bio jedan od urednika prestižnoga časopisa *Zadarska revija*. No, godine 1978. Luko Paljetak prestaje raditi na Filozofskome fakultetu. Te iste sedamdeset i osme, Paljetak se vratio u rodni Dubrovnik u Nalješkovićevu ulicu svojega djetinjstva. Kao tridesetpetogodišnjak Luko Paljetak napustio je Zadar nakon četrnaest nezaboravnih godina djelovanja na tronu zadarske književnosti, kazališta, kulture i znanosti. Paljetak je bio na zadarskome Olimpu urbane uljudbe, na katedrama hrvatske i engleske književnosti na Filozofskome fakultetu, u Talijinu hramu zadarskoga lutkarstva – Kazalištu lutaka Zadar, u uredništvu kultne *Zadarske smotre*.

Posljednja knjiga Nikole Ivanišina, zadarskoga sveučilišnog profesora emeritusa, povjesničara književnosti, uglednoga predavača novije hrvatske književnosti na Filozofskome fakultetu u Zadru naslovljena je jednostavno i simbolički *Post scriptum*. Navedena je knjiga objavljena 2011. godine u Dubrovniku, u izdanju

Matice hrvatske – Ogranka Dubrovnik. Urednik Ivanišinova *Post scriptuma*, njegova svojevrsnoga osobnog, ali i književnoga te znanstvenoga testamenta bio je Luko Paljetak. Znakovito je da je legendarni profesor na zadarskoj kroatistici Nikola Ivanišin, koji ipak za života nije postao akademik, podario svoje posljednje rukopise, uspomene, tekstove koji se, nedvojbeno, čitaju između redaka, svomemu nekadašnjem studentu i asistentu na Filozofskome fakultetu u Zadru Luku Paljetku, danas akademiku, doktoru znanosti, književniku hrvatske i svjetske provenijencije, mediteranske i europske reputacije. U vrijednoj, poticajnoj i potresnoj knjizi *Post scriptum* Ivanišin čitatelju podastire svoje srce, ali ne i dostojanstvo. Višekratno upućuje čitatelja na bitan tekst pod naslovom "Zapisi o radu jednog seminarara" koji je tiskan u dvobroju 5–6 *Zadarske revije* godine 1976. Paljetak je tada radio kao asistent na Filozofskome fakultetu, a bio je i dio uredništva cijenjenoga glasila *Zadarska revija* u kojemu je publiciran navedeni Ivanišinov tekst. U književno-povijesno raritetnom Ivanišinovu tekstu u kojemu autor u povodu dvadesete obljetnice Filozofskoga fakulteta u Zadru evocira uspomene na najistaknutije onodobne studente zadarske kroatistike, kao što su Ivan Aralica, Mirjana Šokota, Franjo Sobol, Nikola Davidović, Đurđica Vukelić, Helena Miodrag, Ante Murn, Josip Lisac, Biserka Cuculić, Šimun Musa, Božena Rupčić, Marin Radica i mnogi drugi, inkorporirana je bitna opaska i o Luku Paljetku koji je u drugoj polovini šezdesetih godina 20. stoljeća pridonio afirmiranju visokoškolske nastave u kontekstu izučavanja hrvatske književnosti, odnosno dijalogiziranja o aktualnim i poticajnim temama iz hrvatske književnosti:

"Luko Paljetak – Dubrovčanin posebno je pridonio radu u seminaru negdje tamo u razgođu 1966–1968. godine. Napisao je radnju o Vojnovićevoj drami *Imperatrix* i publicirao je u *Mogućnostima* broj 3/1972. Nadaren je mnogim prirodnim darovima – uz to muzikalan – izvrsno je čitao fragmente Vojnovićevih tekstova..." (Ivanišin 1976: 382).

U istom se tekstu Ivanišin ponovno vraća apostrofiranju osobnosti Luka Paljetka i njegovoj svojevrsnoj karizmi na seminarima zadarske kroatistike početkom sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća:

"Zadnjih nekoliko godina u seminaru asistira spominjani Luko Paljetak. Svojim diskusijama on pridonosi radu seminarara. Dogovorismo, a djelomično razradismo temu njegove doktorske teze. Mnogi pjesnici širom zemlje i svijeta iskazaše se kao vrsni naučni radnici. Neka tako bude i s njim!..." (Ivanišin 1976: 384).

Dvije godine nakon navedena Ivanišinova teksta, Luko Paljetak prestao je raditi na zadarskome Filozofskom fakultetu. Imao je trideset i pet godina. Vratio se rodnomu Dubrovniku gdje se naposljetku ostvarila vizija profesora Ivanišina. Paljetak je doista postao i znanstvenik i akademik – dakle i pjesnik i vrstan znanstvenik.

Paljetkova publicirana inicijacijska lirika iz zbirke *Nečastivi iz ruže* izravno je povezana i sa kulturnim kontekstom zadarske slavistike Filozofskoga fakulteta koji je ciljano odabrao napustivši Učiteljsku akademiju u Dubrovniku. Luko Paljetak kao dvadesetpetogodišnji apsolvant slavistike, odnosno te iste 1968. godine mladi

profesor hrvatskoga i engleskoga jezika, perspektivan zadarski intelektualac, bio je istodobno i potpun pjesnik koji se znao približiti bitnomu i koji je iz ambivalentnosti suvremenoga, dehumaniziranoga doba u kojemu i danas postoji, poetskim anegdotama, trubadurskom razbarušenosti, stihovanom akrobatikom, ritmičnom zaigranošću osvjetlio književni put k ljudskoj egzistencijalnoj smislenosti. Uronjen u čaroliju poetskoga tkanja novih umjetničkih vizija i svjetova Paljetak je, bio i ostao, poeta ludens, književnošću zaigran zanesen čarobnjak riječi, ali i pjesnik dobrote – u konačnici.

LITERATURA

Biblija. 1987. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.

Donat, Branimir. 1968. "Pjesnik čarolija i dobrote". *Nečastivi iz ruže*. Zagreb: Izdavačko poduzeće "Naprijed" i Narodno sveučilište grada Zagreba: 7–8.

Ivanišin, Nikola. 2011. *Post scriptum*. Dubrovnik: Matica hrvatska – Ogranak Dubrovnik.

Ivanišin, Nikola. 1976. "Zapisi o radu jednog seminara". *Zadarska revija* 5–6: 371–384.

Paljetak, Luko. 1968. *Nečastivi iz ruže*. Zagreb: Izdavačko poduzeće "Naprijed" i Narodno sveučilište grada Zagreba.

Paljetak, Luko. 1973. *Ljubičaste kiše*. Zagreb: Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu i Razlog biblioteka.

THE RECEPTION AND THE TRUTH OF PALJETAK'S FIRST COLLECTION "NEČASTIVI IZ RUŽE"

The text underlines the importance of Luko Paljetak's original first collection of poetry *Nečastivi iz ruže* (Zagreb, 1968) (Satan out of the Rose). In addition it foregrounds the literary vision of Branimir Donat, the author of the collection's afterwards who points out in Paljetak's first collection a sort of authorial oxymoron where one can simultaneously perceive a lyric existentialism, a postmodernism and the traditional context of troubadour practice. By attending to and closely reading Paljetak's poems from the collection *Nečastivi iz ruže* the article underlines the fact that the collection is a milestone publication of contemporary Croatian poetry which profiled one of today's leading Croatian writers who is recognizably both of Mediterranean and European provenance. The conclusion of the text gives a biographical sketch where Paljetak is presented not only as a famous Dubrovnik writer and a member of the Croatian academy but also as an exceptionally important intellectual and humanist from Zadar.

KEY WORDS: *Branimir Donat, lyric poetry, Luko Paljetak, Nečastivi iz ruže, Zadar*